

УДК [159.923:930]:159.923=161.2:355.01(477:470+571)  
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-50-1>

## ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**Бабічев Олександр Іванович,**  
*кандидат історичних наук, доцент,  
доцент кафедри історії та археології,  
ДЗ «Луганський національний університет  
імені Тараса Шевченка»  
babichev\_ai@ukr.net  
orcid.org/0000-0003-4682-0971*

**Метою статті** є здійснення аналізу аспектів історичної пам'яті українців через призму російсько-української війни в контексті процесу європейської інтеграції. Важливість реалізації цієї мети полягає в складності формування національної ідентичності українського народу як частини сім'ї європейських народів, що є необхідною умовою для забезпечення ефективності процесів націєтворення і ведення державної політики України в напрямі функціонування системи національної безпеки. **Методологічною основою дослідження** виступили такі загальні та спеціальні методи наукових досліджень, як моніторинг, абстрагування та абстрактно-логічний, історико-типологічний та інституціональний методи. Зважаючи на комплексність дослідження, було прийнято рішення застосовувати міждисциплінарний підхід як ефективну форму поєднання одразу декількох наукових дисциплін. Аналіз попередніх наукових праць із вибраної теми показав широкий інтерес до неї в міжнародній науковій спільноті, що визначається актуальністю теми російсько-української війни як для вітчизняних, так і закордонних дослідників. Наукова новизна дослідження полягає в пропозиції альтернативного алгоритму формування політики історичної пам'яті в Україні: не як колишньої колонії РФ, а держави, народ якої завжди був частиною європейської цивілізації. **Результати** праці демонструють виняткову роль історичної пам'яті як ефективного інструменту націєтворення і державної політики, який було надано українським інституціям тільки після початку російської гібридної агресії та анексії Криму, що стало основним чинником трансформації колективної пам'яті українців та популяризувало ідеї європейської інтеграції. Серед основних перспектив політики пам'яті в Україні в контексті європейської інтеграції було відзначено впровадження наративів мирного співіснування із сусідами, з якими історично українці боролися, та спільне вивчення і прощення злочинів минулого, на кшталт Волинської чи Крюківської трагедій. У **висновках** виявлено перспективи наступних досліджень, що полягають у створенні порівняльної характеристики різноманітних аспектів, які формують історичну пам'ять України та сусідніх держав з метою визначення їх відмінностей, що може стати основою стратегії співпраці з ними та формування планів взаємодії в контексті посилення процесів європейської інтеграції.

**Ключові слова:** історична пам'ять, політика пам'яті, російсько-українська війна, європейська інтеграція, національна ідентичність, декомунізація, гібридна війна.

## HISTORICAL MEMORY AND RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE: PROBLEMS AND CHALLENGES OF EUROPEAN INTEGRATION

**Babichev Oleksandr Ivanovych,**  
*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department  
of History and Archaeology  
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko  
National University"  
babichev\_ai@ukr.net  
orcid.org/0000-0003-4682-0971*

**The purpose of this article** is to analyse aspects of Ukrainian historical memory through the prism of the Russian-Ukrainian war in the context of European integration. The importance of this goal lies in the complexity of forming the national identity of the Ukrainian people as part of the family of European nations, which is a necessary condition for ensuring the effectiveness of nation-building processes and the conduct of Ukraine's state policy towards the functioning of the national security system. The methodological basis of the study was formed by such general and special methods of scientific research as monitoring, abstraction and abstract-logical, historical-typological and institutional methods. Given the complexity of the research, it was decided to apply an interdisciplinary approach as an effective way of combining several scientific disciplines at once. An analysis of previous scientific works on the chosen topic

showed a wide interest in it in the international scientific community, which is determined by the relevance of the topic of the Russian-Ukrainian war for both domestic and foreign researchers. The scientific novelty of the research lies in the proposal of an alternative algorithm for shaping historical memory policy in Ukraine: not as a former colony of the Russian Federation, but as a state whose people have always been part of European civilisation. The results of the work demonstrate the exceptional role of historical memory as an effective tool for nation-building and state policy, which was given to Ukrainian institutions only after the start of Russia's hybrid aggression and annexation of Crimea, which became the main factor in the transformation of the collective memory of Ukrainians and popularised the ideas of European integration. Among the main prospects for memory policy in Ukraine in the context of European integration, the introduction of narratives of peaceful coexistence with neighbours with whom Ukrainians have historically fought, and joint study and forgiveness of past crimes, such as the Volhynia and Kryvyi Rih tragedies, were noted. The **conclusions** reveal prospects for further research, which consist in creating a comparative characterisation of various aspects that shape the historical memory of Ukraine and neighbouring states in order to identify their differences, which could become the basis for a strategy for cooperation with them and the formation of plans for interaction in the context of strengthening European integration processes.

**Key words:** historical memory, memory politics, Russian-Ukrainian war, European integration, national identity, decommunisation, hybrid war.

### 1. Вступ

Російська агресія проти України, що почалась ще в період Євромайдану у вигляді гібридної війни та набула своєї завершальної форми в ході повномасштабного вторгнення загонів ЗС РФ, яке відбулось 24 лютого 2022 року, стала основним драйвером перегляду основ політики історичної пам'яті українського народу. Одним із перших наслідків цього процесу була декомунізація, яка дозволила позбавитись більшовицьких топонімів та назв, змінивши їх на історично обґрунтовані або ж ті, що обрали місцеві громади.

Актуальність поточного дослідження полягає в тому, що роль історичної пам'яті в умовах війни та євроінтеграційного курсу України виявилась критично високою, оскільки саме політика пам'яті формує національну ідентичність народу, дозволяючи впливати на свідомість громадян та виховувати в них патріотичні почуття і розуміння концепції спільної долі європейських націй. Зважаючи на прискорення процесів європейської інтеграції, яке стало наслідком усвідомлення українцями безперспективності співпраці з ЄАЕС як геополітичним проєктом РФ, було вирішено розглянути аспекти української історичної пам'яті, виявити їх проблеми та ризики й подальші перспективи розвитку.

**Мета статті** полягає в здійсненні аналізу аспектів історичної пам'яті українців через призму російсько-української війни в контексті процесу європейської інтеграції.

**Методологічною основою дослідження** виступили загальні та спеціальні методи наукових досліджень. Серед першої групи застосованих методів можна виділити такі, як моніторинг, абстрагування та абстрактно-логічний метод. Вони використовувалися для збору та систематизації інформації, виділення основних понять і формулювання висновків. Зі спеціальних методів у ході дослідження було використано історико-типологічний метод, який став основою класифікації явищ, що сформували історичну пам'ять

українського народу, та інституціональний метод як інструмент вивчення особливостей взаємодії політичних інститутів у контексті трансформації політики пам'яті.

Також варто зазначити, що оскільки вибрана тема не може розглядатися винятково у вимірі історії, культурології чи політології через свою комплексність, то під час дослідження вирішено було застосовувати міждисциплінарний підхід як ефективну форму поєднання одразу декількох наукових дисциплін.

**Попередні дослідження** вже торкалися окремих аспектів досліджуваної нами проблеми. Серед українських науковців цікавість до вивчення особливостей історичної пам'яті в контексті європейської інтеграції та російсько-української війни виявляли І. Телегуз, А. Телегуз, Н. Чупрінова, І. Севрук, Ю. Соколовська, М. Філіпович, О. Ратушна, Л. Стрільчук та ін.

У спільній науковій статті І. Телегуз та А. Телегуз розглянуто різні аспекти процесу формування історичної пам'яті українців через призму викликів російсько-української війни. Авторами визначено важливість перебування українського населення в одній системі цінностей для національної ідентичності та ефективної політики «м'якої сили» за кордоном (І. Телегуз, А. Телегуз, 2025). Своєю чергою Н. Чупрінова, І. Севрук та Ю. Соколовська здійснили аналіз ролі історичної пам'яті у формуванні та зміцненні національної ідентичності українців у контексті російсько-української війни, що дозволив виявити її значний вплив на питання національної безпеки та незалежності України (Чупрінова, Севрук, Соколовська, 2024). Також слід відзначити дослідження М. Філіпович, що продемонструвало зв'язок між процесами формування історичної пам'яті та освіти в умовах війни. На її думку, відсутність цілісної системи заходів із визначення політики пам'яті стала однією з причин російсько-української війни (Філіпович, 2023). О. Ратушна дослідила історико-соціальний аспект української

національної ідентичності в контексті європейської інтеграції, що дало можливість стверджувати про загрозу втрати зв'язків між українцями під час інтеграційних процесів у культурній площині та державотворенні (Ратушна, 2022). Л. Стрільчук визначила неоднозначність, яка виникає в ході реалізації політики пам'яті в Україні в умовах повномасштабної війни, що вимагає від політиків та вітчизняних істориків роботи в напрямі створення історичних наративів, котрі зможуть системно впливати на світогляд населення (Стрільчук, 2024).

Серед закордонних дослідників вивченням особливостей історичної пам'яті в контексті європейської інтеграції та російсько-української війни займалися Д. Бадристе (D. Budryte) та Г. Аміо (H. Amiot).

Д. Бадристе здійснив дослідження політики пам'яті в Україні та Литві, що показало процес переходу від конфліктів через пам'ять до криз чи навіть воєнних дій (Budryte, 2023). Г. Аміо у своїй науковій праці зосередився на рідко розглядуваному аспекті зв'язку між діаспорою та конструюванням пам'яті, який виявив, що саме гібридна агресія РФ стала основною причиною для відокремлення української спільноти від російської у Франції (Amiot, 2024).

Усі вищенаведені дослідження вказують на широкий інтерес до вибраної теми в науковій спільноті, однак вони не визначають, які саме фактори відрізняють українську та російську політику пам'яті в контексті бажання українців повернутися до європейської сім'ї народів і повної його відсутності в росіян, котрі виявляють агресію щодо європейських традицій та історично зумовлених правових засад. Тому наукова новизна цієї праці полягає в пропозиції алгоритму формування політики пам'яті в Україні як не колишньої колонії РФ із чітко вираженими постколоніальними наративами, а як держави, народ якої завжди був частиною європейської цивілізації.

## 2. Історична пам'ять як інструмент націєтворення і державної політики

На нашу думку, передусім потрібно визначити, що ж таке «історична пам'ять». Так О. Балинська стверджувала, що історична пам'ять – це «генетичний код», який зберігається в соціально-психологічних константах, бо, попри їх трансформацію під впливом історичного процесу, ці константи можуть підтверджувати особливості національно-правового характеру та специфіку ментальності народу (Балинська, 2024). Оскільки в розглянутому визначенні згадується право, то стає очевидним зв'язок між історичною пам'яттю та державою як основним провідником правових ідей і концепцій.

На жаль, історія ніколи не може бути справді об'єктивною, бо політика формування національної ідентичності полягає в закарбовуванні сьогодення в минулому. Таким чином, минуле конструється відповідно до умов і бажань тих, хто створює історичні наративи зараз, що веде до міфологізації історії. Тому націєтворення як процес об'єднання населення неможливе без звернення до міфотворчості. Внаслідок цього історична пам'ять як інструмент державної політики пробуджує в людей усвідомлення спільної долі групи, підкреслюючи індивідуальну солідарність проти чужої сили, тобто посилюючи розуміння уявлень про кордони між групами.

Сучасна українська державність будується на основі «1000-річної традиції» державності, де середньовічна Київська Русь розглядається як перша праукраїнська держава. Вітчизняні історичні наративи зображують Україну як європейську країну з традиціями демократичних інституцій і довгою історією, яка легітимізує її незалежну державність (Wanner, 2010).

Таким чином, державною політикою України в контексті формування історичної пам'яті є визнання незалежності як єдиного можливого виходу для запобігання повторенню минулих трагедій. До початку гібридної війни РФ проти України українська національна історична пам'ять формувалась у таких семи ключових напрямках:

1. Київська Русь: повністю визначається як протоукраїнська держава або як держава, на яку українці мають право більшості. Державний символ (тризуб) і грошову одиницю (гривню) вперше почали використовувати в Київській Русі, що підтверджує претензію на «1000-літню традицію державності»;

2. Переяславська угода 1654 року: зображується як конфедеративний союз, нав'язаний Україні через небажання Польщі визнати Русь як третього партнера в польсько-литовській Речі Посполитій;

3. Царське правління: визначається як щось негативне, що призводить до кріпацтва, втрати еліт і денаціоналізації;

4. Австро-угорське правління: розглядається в більш сприятливих умовах, оскільки дозволило розбудову нації;

5. Крах імперій: Українська Народна Республіка (УНР), Директорія та Гетьманат визнаються легітимними спробами державотворення;

6. Сталінізм: сприймається як прямий наступ на українську мову, культуру, еліти, а штучний голод 1933 року розглядається як етноцид або ж голодомор;

7. Друга світова війна: партизани Української Повстанської Армії (УПА) здебільшого зображуються такими, що воювали проти нацистів і радянських військ (Kuzio, 2002: 253–254).

У процесі аналізу цих напрямів формування історичної пам'яті стає зрозумілою відсутність до початку гібридної війни політики декомунізації (за винятком оточення Сталіна і винуватців голодомору) та деколонізації.

### **3. Війна проти Росії як чинник трансформації колективної пам'яті**

Без сумніву, найважливішим фактором трансформації колективної пам'яті стала воєнна агресія Росії проти України, що почалась у гібридному вигляді одразу ж після перемоги Революції гідності та втечі В. Януковича на територію РФ. Анексія Криму й використання частини імперської та радянської символіки (симбіозу гвардійської та георгіївської стрічок) як символу «російської весни» (руху за відторгнення частин України) спричинило процеси болісних змін у свідомості багатьох українців, які раніше вірили в спільну історичну долю російського та українського народів і були прихильні до ідеї спільного економічного та культурного простору. Важливим наслідком цих процесів стала підтримка депутатами українського парламенту зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та пропаганди георгіївської (гвардійської) стрічки, які визначали можливість накладення штрафу чи навіть здійснення адміністративного арешту (Про внесення зміни..., 2017).

Після початку повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України сильних змін зазнало відношення багатьох українців і до діячів ОУН та вояків УПА, хоч це і сталося в більшості з емоційних причин, а не докорінного перегляду теоретичних засад української державності. Станом на травень 2022 року 81% українців підтримували ідею визнання бійців ОУН-УПА учасниками боротьби за незалежність України (Радіо Свобода, 2022). Таким чином, з 2010 року показник підтримки зріс у чотири рази, що демонструє одну з найважливіших характеристик трансформації колективної пам'яті українців.

### **4. Європейська інтеграція та виклики, пов'язані з історичною пам'яттю**

Головними викликами, пов'язаними з історичною пам'яттю в контексті європейської інтеграції України, на нашу думку, є повернення українських біженців, які опинились у державах ЄС унаслідок повномасштабної війни, та трансформація колективної пам'яті українців у напрямку побудови ліберальної демократії, що здатна забезпечити дотримання прав людини одночасно з реалізацією концепції високого рівня національної безпеки, яка є необхідною для протидії намаганням Росії дестабілізувати українське суспільство, підмінивши його історичні наративи.

Повернення українських біженців може бути ускладненим тим, що їх національна ідентичність зазнає постійних змін під дією оточення, а це вимагає вироблення особливої політики пам'яті щодо роботи з ними в процесі повернення їх в Україну. Трансформація колективної пам'яті українців у напрямі побудови ліберальної демократії може відбуватися на основі формування наративів порозуміння з меншими етнічними групами всередині України, що може спричинити загострення проблем національної безпеки та вимагає від державних органів дотримання балансу в процесах надання різноманітних прав представникам цих груп і територіальною безпекою держави. Важливою в контексті європейської інтеграції є також релігійна терпимість, адже більшість жителів країн-членів ЄС вважають себе католиками чи протестантами, на відміну від українців, які в більшості є християнами східного обряду. Тому, незважаючи, на давні конфлікти, політика пам'яті в цьому питанні має відбуватися шляхом об'єднання довкола популярних діячів чи явищ. Прикладом такого може бути популяризація діяльності Папи Івана Павла II як друга України та борця за декомунізацію територій Європи. Ще одним важливим викликом історичної пам'яті є нав'язане українцям у СРСР негативне сприйняття гомосексуальності та ЛГБТ загалом, що є наслідком ідеологізації психіатрії та формування пізньорадянського бандитського суспільства, яке маргіналізувало це явище, сформувавши з гомосексуалів образ жертв сексуального насилля чи злочинців, а не повноцінних членів суспільства. На жаль, для подолання всіх описаних вище викликів знадобиться ще багато часу, оскільки процес трансформації колективної пам'яті та формування історичних наративів займає дуже багато часу.

### **5. Перспективи політики пам'яті в Україні в контексті європейської інтеграції**

Європейська інтеграція може стати основою впровадження наративів мирного співіснування із сусідами, з якими історично українці боролися, та спільне вивчення і прощення злочинів минулого, на кшталт Волинської чи Крюківської трагедій. Це буде не тільки бажанням самих українців, а й вимогою представників Польщі та Угорщини, бо країни-члени ЄС не повинні мати історичних претензій одне до одного. Це вимагатиме зміни алгоритму формування політики пам'яті в Україні як не колишньої колонії РФ із чітко вираженими постколоніальними наративами, а як держави, народ якої завжди був частиною європейської цивілізації. Саме на основі загальноєвропейської історичної пам'яті українці й зможуть порозумітися з представниками тих європейських націй, з якими вони мали конфлікти раніше. Запропонований нами алгоритм потребує залучення і приватного бізнесу, особливо медіа та друкарень, що дозволить популяризувати



європейську культуру і спосіб життя в українському суспільстві. Таким чином, алгоритм формування політики пам'яті в Україні має такий вигляд:

1. Регулярне згадування, тобто постійне нагадування про славетні сторінки спільних дій українців та представників інших націй.

2. Інформування, а саме створення телевізійних передач, написання статей у журналах про спільну історичну долю європейців та їх боротьбу із зовнішніми загрозами та подолання труднощів.

3. Фінансування досліджень і залучення меценатів, адже оскільки європейський вибір є важливим фактором національної безпеки, то державні інституції повинні фінансувати дослідження, які здійснюються в цьому напрямі, або ж залучати до цього приватний бізнес через зниження для нього податків та інші заходи мотивації.

## 6. Висновки

Отже, формування національної ідентичності українського народу як частини сім'ї європейських народів є необхідною умовою для забезпечення ефективності процесів націєтворення і ведення державної політики України.

Серед ключових перспектив політики пам'яті в Україні в контексті європейської інтеграції було відзначено впровадження наративів мирного співіснування із сусідами на основі зміни алгоритму формування політики пам'яті України як держави, народ якої завжди був частиною європейської цивілізації. Перспективи наступних досліджень полягають у створенні порівняльної характеристики різноманітних аспектів, які формують історичну пам'ять України та сусідніх держав з метою визначення їх відмінностей.

## Література:

1. Телегуз І., Телегуз А. Українська ідентичність у часі та просторі: історична пам'ять, інтерпретація минулого та сучасні виклики війни. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2025. №. 51. С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-51-79-87>
2. Чупрінова Н. Ю., Севрук І. І., Соколовська Ю. В. Історична пам'ять та національна ідентичність в умовах російсько-української війни (2014–2024 рр.). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Вип. 35. №. 3. С. 95–99. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.15>
3. Філіпович М. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері України. *Літопис Волині*. 2023. №. 28. С. 174–178. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.24>
4. Ратушна О. Українська національна ідентичність та євроінтеграція: історико-соціальний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 57. №. 3. С. 4–9. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-1>
5. Стрільчук Л. В. Контраверсійність політики пам'яті у сучасній Україні: проблеми подолання пострадянських наративів. *Baltija Publishing*. 2024. С. 180–202. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-465-8-8>
6. Budryte D. Memory politics and the study of crises in International Relations: Insights from Ukraine and Lithuania. *Different Shades of the Past*. 2023. P. 11–40. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783111000596>
7. Amiot H. Framing the present through the past: Ukrainian diaspora in France, Holodomor memory and the 2014 critical juncture. *Ethnic and Racial Studies*. 2024. Vol. 47. №. 2. P. 367–390. DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870.2023.2261291>
8. Балинська О. М. Пам'ять як семіотичний засіб формування загальнолюдських прав та історико-національної правової політики держави. *Аналітично-порівняльне правознавство. Розділ 7: Філософія права*. 2024. С. 746–753. DOI: [10.24144/2788-6018.2024.01.132](https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.132)
9. Wanner C. Burden of dreams: History and identity in post-Soviet Ukraine. Penn State Press, 2010. 288 p.
10. Kuzio T. History, memory and nation building in the post-Soviet colonial space. *Nationalities Papers*. 2002. Vol. 30. №. 2. P. 241–264. DOI: [10.1080/00905990220140649](https://doi.org/10.1080/00905990220140649)
11. Про внесення зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та пропаганди георгіївської (гвардійської) стрічки : Закон України від 16.05.2017 р. № 2031-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2031-19#Text> (дата звернення: 23.04.2025).
12. Радіо Свобода. 81% українців підтримують визнання ОУН-УПА учасниками боротьби за незалежність України – опитування. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ura-opytuvannia/31834466.html> (дата звернення: 23.04.2025).

## References:

1. Telehuz, I., & Telehuz, A. (2025). Ukrayinska identychnist u chasi ta prostori: istorychna pamyat, interpretatsiya mynuloho ta suchasni vyklyky viyny [Ukrainian identity in time and space: historical memory, interpretation of the past and modern challenges of war]. *Naukovi zapysky VDPUs imeni Mykhayla Kotsyubynskoho. Seriya: Istoryiya*, №. 51, P. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-51-79-87> [in Ukrainian]
2. Chuprinova, N. Y., Sevruk, I. I., & Sokolovska, Y. V. (2024). Istorychna pamyat ta natsionalna identychnist v umovakh rosiysko-ukrayinskoyi viyny (2014–2024 rr.) [Historical memory and national identity in the conditions of the Russian-Ukrainian war (2014–2024)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Istorychni nauky*, Vol. 35, №. 3, P. 95–99. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.15> [in Ukrainian].

3. Filipovych, M. (2023). Problemy formuvannya istorychnoyi pamyati v osvitniy sferi Ukrainy [Problems of forming historical memory in the educational sphere of Ukraine]. *Litopys Volyni*, №. 28, P. 174–178. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.24> [in Ukrainian].
4. Ratushna, O. (2022). Ukrayinska natsionalna identychnist ta yevrointehratsiya: istoryko-sotsialnyy aspekt [Ukrainian national identity and European integration: historical and social aspect]. *Aktualni pytannya humanitarnykh nauk*, Vol. 57, №. 3, P. 4–9. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-1> [in Ukrainian].
5. Strilchuk, L. V. (2024). Kontraversiynist polityky pamyati u suchasniy Ukraini: problemy podolannya postradyanskykh naratyviv [The Controversy of Memory Politics in Modern Ukraine: Problems of Overcoming Post-Soviet Narratives]. *Baltija Publishing*, P. 180–202. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-465-8-8>. [in Ukrainian].
6. Budryte, D. (2023). Memory politics and the study of crises in International Relations: Insights from Ukraine and Lithuania. *Different Shades of the Past*, P. 11–40. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783111000596> [in English].
7. Amiot, H. (2024). Framing the present through the past: Ukrainian diaspora in France, Holodomor memory and the 2014 critical juncture. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 47, №. 2, P. 367–390. DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870.2023.2261291> [in English].
8. Balynska, O. M. (2024). Pamyat yak semiotychnyy zasib formuvannya zahalnolyudskykh prav ta istoryko-natsionalnoyi pravovoyi polityky derzhavy [Memory as a semiotic means of forming universal human rights and historical and national legal policy of the state]. *Analitychno-porivnyalne pravoznnavstvo. Rozdil 7: Filosofiya prava*, P. 746–753. DOI:10.24144/2788-6018.2024.01.132 [in Ukrainian].
9. Wanner, C. (2010). *Burden of dreams: History and identity in post-Soviet Ukraine*. Penn State Press. [in English].
10. Kuzio, T. (2002). History, memory and nation building in the post-Soviet colonial space. *Nationalities Papers*, Vol. 30, №. 2, P. 241–264. DOI: 10.1080/00905990220140649 [in English].
11. On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses Regarding the Prohibition of the Production and Propaganda of the St. George (Guards) Ribbon: Law of Ukraine No. 2031-VIII of 16.05.2017. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2031-19#Text> [in Ukrainian].
12. Radio Svoboda. (2022, May 4). 81% ukrayintsiv pidtrymuyut vyznannya OUN-UPA uchasnykamy borotby za nezalezhnist Ukrainy – opytuvannya [81% of Ukrainians support recognizing the OUN-UPA as participants in the struggle for Ukraine’s independence – poll]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-upa-opytuvannia/31834466.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.04.2025  
The article was received 29 April 2025